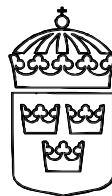

Kommittédirektiv

Översyn av styrningen inom funktionshinderspolitiken

**Dir.
2017:133**

Beslut vid regeringssammanträde den 21 december 2017

Sammanfattning

En särskild utredare ska se över styrningen inom funktionshinderspolitiken. Utgångspunkten ska vara det nya nationella målet och den nya inriktningen för funktionshinderspolitiken som utgår från FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Utredaren ska också närmare beskriva tillämpningen av principen om universell utformning. Vidare ska utredaren lämna förslag till utformningen av ett stabilt och långsiktigt styr- och uppföljningssystem som grundas på det nya nationella målet och den nya inriktningen.

Syftet med översynen är att den ska resultera i konkreta förslag till utformningen av ett stabilt och långsiktigt styr- och uppföljningssystem som är väl förankrat hos berörda myndigheter och organisationer.

Utredaren ska bl.a.

- beskriva tillämpningen av principen om universell utformning,
- föreslå effekt- och resultatmål för samhällsområden,
- se över de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av funktionshinderspolitiken, och
- föreslå hur långsiktig uppföljning för målen inom funktionshinderspolitiken bör utformas.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 januari 2019.

Bakgrund

Regeringen beslutade den 11 maj 2017 om propositionen Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken (2016/17:188). I propositionen redovisas regeringens funktionshinderspolitik som utgår från Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Funktionshinderspolitiken är en del i arbetet för ett mer jämlikt samhälle, där människors olika bakgrund eller förutsättningar inte ska avgöra möjligheten till delaktighet i samhället. I propositionen lämnas förslag till ett nytt nationellt mål för funktionshinderspolitiken med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt. Det nya nationella målet ska ersätta de tidigare nationella målen. Det föreslås vidare en ny inriktning för genomförandet av funktionshinderspolitiken som ska ersätta nuvarande inriktning (prop. 2016/17:188).

Genom den tidigare nämnda propositionen beslutades den 30 november 2017 ett nytt nationellt mål för funktionshinderspolitiken och en ny inriktning för genomförandet av funktionshinderspolitiken (prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5, rskr. 2017/18:86). Beslutet innebär bl.a. att målformuleringen även i fortsättningen bör innehålla en koppling till mänsklig mångfald som grund eftersom det tydligare belyser att människors skiftande funktionalitet omfattas. Det nya målet lyder:

”Det nya målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet beaktas”.

Regeringen aviserar i propositionen en kommande utredning som bör ges i uppdrag att se över styrningen av funktionshinderspolitiken. I propositionen framhålls att viktiga utgångspunkter för den nya funktionshinderspolitiken är följande:

Konventionen, inklusive de allmänna principerna, liksom de rekommendationer som kommittén har lämnat, är en utgångspunkt i regeringens funktionshinderspolitik.

Jämställdhet behöver bli en tydligare del av politiken. Att utjämna skillnader i levnadsvillkor mellan flickor och pojkar respektive kvinnor och män med funktionsnedsättning är prioriterat. Likaså är det angeläget att tydliggöra hur barnets rättigheter tillgodoses i alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Vikten av insatser för att stärka kunskapen om barnkonventionen betonas i den av riksdagen antagna strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige (prop. 2009/10:232).

Funktionshinderspolitiken är en del i arbetet för ett mer jämlikt samhälle. Människors socioekonomiska bakgrund eller utbildningsnivå ska inte avgöra vilken möjlighet de har att få rätt stöd. Åtgärder som syftar till att förebygga och motverka diskriminering är grundläggande om människors lika värde ska respekteras. Att förebygga uppkomsten av all form av diskriminering är därför en viktig del i arbetet för full delaktighet och jämlikhet.

Individuella förutsättningar och behov är också en grundläggande utgångspunkt i arbetet för hållbar utveckling. FN:s Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling är en viktig del i det arbetet. När vi bygger samhället smart och hållbart ska hela befolkningens behov och förutsättningar beaktas. Vidare måste ansvars- och finansieringsprincipen tydligt gälla (prop. 2016/17:1, utgiftsområde 9).

Beslut har fattats om ett tillkännagivande till regeringen om att det behöver tas ett samlat helhetsgrepp om funktionshinderspolitiken. Det är av stor vikt att det finns en helhetssyn på de olika delsystem som omfattar den enskilda människan oavsett funktionsnedsättning. Samtidigt konstateras att det pågår flera utredningar och uppdrag inom viktiga delar av den samlade funktionshinderspolitiken. För att regeringens proposition ska kunna fungera fullt ut i praktiken krävs att alla delar av funktionshinderspolitiken bildar en samlad helhet, vilket ännu inte är fallet. Ett helhetsgrepp kan svårigen tas innan utredningar, remisshantering och analyser är färdigställda (prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5, rskr. 2017/18:86).

Uppdraget att beskriva tillämpningen av principen om universell utformning

I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning anges i artikel 2 en definition av begreppet universell utformning. Definitionen innebär ”sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning. Universellt utformat enligt artikel 2 ska inte utesluta hjälpmedel för enskilda grupper av personer med funktionsnedsättning där så behövs.”

Principen om universell utformning kan innebära att när samhället utformas och planeras så är det grundläggande att göra rätt från början genom att redan initialt säkerställa tillgänglighet så att det inte finns behov av att åtgärda i efterhand. Exempel på principen eller inriktningen kan, enligt rapporten från Myndigheten för delaktighet (MFD) En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle – MFD:s förslag på struktur och genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet (dnr 2016:0115), vara att säkerställa kompetensen hos personal eller de digitala systemens tillgänglighet eller att det finns tillräckligt breda dörrar. Det kan beröra allt från lekparker till en tågstation och omfatta allt från den byggda miljön till information och kommunikation. Alla fysiska produkter t.ex. mobiltelefoner, biljettautomater, hus och fordon bör utformas så att fler kan använda dem. I de system som binder samman olika tjänster och produkter måste det säkerställas att inte funktionshinder uppstår i överlappningarna mellan olika delar av systemen. Rätt tillämpning av principen om universell utformning kan bidra till att förverkliga konventionens intentioner samt målet om tillgänglighet och delaktighet. Universell utformning kan vidare bidra till att personer med funktionsnedsättning ska kunna ges möjlighet att verka i vardagen på samma villkor som människor utan funktionsnedsättning.

Principen innebär i detta sammanhang inte tvingande regler eller någon formell styrning. Principen handlar heller inte om att lägga på nya kostnader utan ska betraktas som en vägledning som möjliggör överväganden så att onödiga hinder för användningen

kan undvikas. Det innebär bl.a. att de förslag som ska lämnas på hur principen om universell utformning i högre utsträckning ska kunna tillämpas av aktörer inom såväl offentlig som privat sektor, ska utgå ifrån att åtagandet och kostnaderna för offentlig och privat sektor inte ska öka. Principen syftar i stället till att ge incitament och vägledning att göra rätt från början och därigenom bidra till förbättrad effektivitet genom åtgärder som inte skapar behov av dyra särlösningar.

Utredaren ska därför

- beskriva tillämpningen av principen om universell utformning och lämna förslag på hur principen i högre utsträckning ska kunna tillämpas av aktörer inom såväl offentlig som privat sektor.

Uppdraget att föreslå effekt- och resultatmål samt uppföljning av målen inom funktionshinderspolitiken

Det behöver vidtas åtgärder för att öka takten i arbetet med att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden och det nationella målet för funktionshinderspolitiken. En grundläggande del i arbetet är ett styr- och uppföljningssystem, dvs. effekt- och resultatmål samt uppföljning, som är långsiktigt och stabilt och som innebär att funktionshindersperspektivet bättre kan integreras i verksamheter inom olika samhällsområden. För att ge t.ex. statliga myndigheter samt kommuner och landsting stabila planeringsförutsättningar behöver de effekt- och resultatmål samt förslag på uppföljning som tas fram, grundas på väl genomarbetade analyser, konsekvensbedömningar och andra underlag för att kunna ligga fast under längre tid. De mål som föreslås ska grundas på det nya nationella målet och den nya inriktningen för funktionshinderspolitiken. De mål för olika samhällsområden samt förslag på uppföljning som föreslås i MFD:s rapport behöver ses över och vidareutvecklas. Vidare behöver målens förhållande till mål inom andra samhällsområden och påverkan på möjligheten att uppnå dessa beskrivas.

Detta ställer höga krav på att berörda aktörer bereds möjlighet till samråd i beredningsarbetet. Det kommande arbetet med att se

över och vidareutveckla dessa mål bör utgå från de perspektiv som redovisas tidigare i detta direktiv samt det beslutade nationella målet för funktionshinderspolitiken och den nya inriktningen av genomförandet av funktionshinderspolitiken (prop. 2016/17:188, bet. 2017/18:SoU5, rskr. 2017/18:86).

MFD pekar i sin rapport på vikten av att beslutade mål följs upp för att kunna följa resultaten av funktionshinderspolitiken i sin helhet. Rapporten visar samtidigt på svårigheter och brister med uppföljningen av funktionshinderspolitiken idag. Bland annat saknas statistik som möjliggör en fullgod uppföljning. MFD har en central roll och ett centralt ansvar när det gäller uppföljningen av funktionshinderspolitiken, men samtidigt är myndigheten beroende av ett flertal aktörer som ansvarar för statistik, uppföljning och analys inom prioriterade områden. För genomförandet av funktionshinderspolitiken och möjligheten att följa utvecklingen mot nationellt uppsatta mål är det nödvändigt att relevant statistik, uppföljning och analys samordnas och finns att tillgå inom prioriterade områden.

Arbetet bör resultera i att konkreta förslag ska kunna lämnas till utformning av ett stabilt och långsiktigt styr- och uppföljningssystem. De förslag som lämnas ska kunna finansieras inom befintliga ramar.

Utredaren ska därför

- föreslå effekt- och resultatmål för samhällsområden som är väl förankrade hos berörda myndigheter och organisationer, och
- föreslå hur långsiktig uppföljning av målen inom funktionshinderspolitiken kan utformas. Även denna del ska vara väl förankrad hos berörda myndigheter.

Uppdraget att se över de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av funktionshinderspolitiken

De statliga myndigheternas ansvar och insatser är en viktig del av arbetet för att uppnå de funktionshinderspolitiska målen. Den statliga sektorns ansvar regleras i bl.a. förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av

funktionshinderspolitiken samt genom ett uttalat ansvar i ett antal myndighetsinstruktioner. MFD har i sin rapport gjort bedömningen att nuvarande styrformer som förordningen (2001:526) om statliga myndigheters ansvar inom funktionshinderspolitiken, sektorsansvar samt särskilda uppdrag till utpekade strategiska myndigheter innebär otydlighet i ansvarshänseende. MFD har mot denna bakgrund lämnat förslag som gäller föreskrifter med förändrade uppgifter för ett stort antal myndigheter som t.ex. genomförande av funktionshinderspolitiken och ansvar för ökad kunskap och kunskapsutveckling.

Det är bl.a. mot denna bakgrund angeläget att styrningen av myndigheter när det gäller genomförande av funktionshinderspolitiken ses över. Förändringar i myndigheternas styrning ställer dock höga krav på att berörda myndigheter kan beredas möjligheter till samråd i beredningsarbetet.

Utredaren ska därför

- se över de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av funktionshinderspolitiken och efter samråd med berörda myndigheter lämna förslag till hur genomförandet och uppföljningen kan effektiviseras.

Konsekvensbeskrivningar

Förslagens konsekvenser ska redovisas enligt 14 och 15 §§ kommittéförordningen (1998:1474). De förslag som lämnas ska kunna finansieras inom befintliga ramar.

Konsekvenserna av förslag ska bedömas, särskilt i de fall överväganden eller förslag kan påverka den kommunala självstyrelsen och de kommunala huvudmännens ekonomi. Om förslagen påverkar det kommunala självstyret ska, utöver deras konsekvenser, också de särskilda avvägningar som lett fram till förslagen särskilt redovisas.

Vidare behöver förslagens påverkan på mål inom andra samhällsområden och påverkan på möjligheten att uppnå dessa beskrivas.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska föra dialog med berörda myndigheter, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), funktionshindersorganisationer samt andra organisationer och aktörer som berörs av förslaget. Utredaren ska vidare föra en dialog med arbetsmarknadens parter.

Utredaren ska hålla Regeringskansliet (Socialdepartementet) informerat om arbetet.

Uppdraget ska redovisas till regeringen (Socialdepartementet) senast den 31 januari 2019.

(Socialdepartementet)